

RADA FUNDACJI

Halina Bortnowska-Dąbrowska Marek Antoni Nowicki
Jerzy Ciemniński Teresa Romer
Janusz Grzelak Mirosław Wyrzykowski
Michał Nawrocki

ZARZĄD FUNDACJI

Prezes: Danuta Przywara
Wiceprezes: Maciej Nowicki
Sekretarz: Piotr Kładoczny
Skarbnik: Elżbieta Czyż
Członek Zarządu: Janina A. Kłosowska

Warszawa, dn. 7 lipca 2016 r.

L. Dz. 1378/2016/JB

Sąd Okręgowy w Warszawie
VIII Wydział Karny
al. Solidarności 127
00-898 Warszawa

Sygn. akt II AKz 95/16

**Informacja na temat sytuacji praw człowieka w Federacji Rosyjskiej oraz opinia
Helsińskiej Fundacji Praw Człowieka w sprawie prawnej dopuszczalności wydania
ściganego Pana T V**

I. Stan faktyczny

Niniejsze pismo zostało przygotowane przez Helsińską Fundację Praw Człowieka na prośbę obrońcy ściganego Pana T V, obywatela Federacji Rosyjskiej.

Wedle informacji przekazanych Helsińskiej Fundacji Praw Człowieka, sprawa dotyczy dopuszczalności wydania ściganego władzom Federacji Rosyjskiej. Władze Federacji Rosyjskiej zarzuciły ściganemu popełnienie szeregu przestępstw m.in.: udział w zorganizowanej grupie przestępczej o charakterze zbrojnym oraz usiłowanie popełnienia przestępstwa o charakterze terrorystycznym, dokonanie przestępstw rozboju w zorganizowanej grupie przestępczej z użyciem broni palnej w sposób zagrażający życiu i zdrowiu w celu zagarnięcia mienia i in. Z informacji przekazanych HFPC ściganemu nadany został w Polsce status uchodźcy (decyzja Prezesa Urzędu do Spraw Repatriacji

i Cudzoziemców z dnia 2 stycznia 2006 r., nr 1) oraz udzielono mu zezwolenia na pobyt stały (decyzja Wojewody Mazowieckiego z 5 listopada 2015 r., nr). W Polsce mieszka także jego rodzina (żona oraz dzieci, którym Wojewoda Mazowiecki również udzielił zezwolenia na pobyt stały).

Helsińska Fundacja Praw Człowieka (HFPC) jest organizacją pozarządową zajmującą się działalnością na rzecz praw człowieka, w tym także udzielaniem pomocy prawnej cudzoziemcom przebywającym na terenie Rzeczypospolitej Polskiej. HFPC nie prowadzi własnych badań dotyczących sytuacji praw człowieka w krajach pochodzenia cudzoziemców, którym udziela pomocy, natomiast korzysta z powszechnie dostępnych i wiarygodnych raportów przygotowanych przez organizacje rządowe, pozarządowe i międzynarodowe.

Poszczególne części niniejszego pisma zawierają: stanowisko HFPC dotyczące prawnej możliwości wydania cudzoziemca, któremu nadany został status uchodźcy oraz opis sytuacji praw człowieka w Federacji Rosyjskiej (funkcjonowania wymiaru sprawiedliwości oraz prawa do rzetelnego procesu, stosowania tortur i innych form okrutnego, nieludzkiego lub poniżającego traktowania albo karania oraz warunków panujących w jednostkach penitencjarnych).

II. Wpływ prawa międzynarodowego na dopuszczalność wydania osoby, której nadano status uchodźcy

Wedle dokumentów przekazanych HFPC, władze polskie nadały Panu status uchodźcy. Decyzja ta oznacza, że władze polskie uznały, iż jest on zagrożony prześladowaniami przez władze jego kraju pochodzenia.

Konwencja dotycząca statusu uchodźców sporządzona w Genewie dnia 28 lipca 1951 r. (Polska przystąpiła do niej w 1991 r.) stanowi w art. 33 ust. 1, że żadne umawiające się państwo nie wydali ani nie zawróci w żaden sposób uchodźcy do granicy terytoriów, gdzie jego życiu lub wolności zagrażałoby niebezpieczeństwo ze względu na rasę, religię, obywatelstwo, przynależność do określonej grupy społecznej lub przekonania polityczne (jest to tzw. zasada *non-refoulement* lub niezawracania). Według stanowiska Wysokiego Komisarza ONZ do Spraw Uchodźców (UNHCR) zasada ta ma zastosowanie do każdej formy zawrócenia takiej osoby, w tym także ekstradycji.

Należy wskazać, że Konwencja Genewska dotycząca statusu uchodźców stanowi część polskiego prawa. Biorąc pod uwagę wspomniany wyżej art. 33 ust. 1 Konwencji Genewskiej statuujący zasadę *non-refoulement* oraz art. 9 Konstytucji RP, wedle którego Rzeczpospolita Polska przestrzega wiążącego ją prawa międzynarodowego należy stwierdzić, że okoliczność ta stanowi przeszkodę do wydania Pana _____ / władzom Federacji Rosyjskiej. Stanowisko to znajduje odzwierciedlenie w orzecznictwie - w postanowieniu z dnia 29 grudnia 2004 r. (sygn. akt II AKz 508/04) Sąd Apelacyjny we Wrocławiu stwierdził, że status uchodźcy nadany we Francji – państwie członkowskim UE oraz stronie Konwencji w sprawie statusu uchodźców, stanowi przesłankę niedopuszczalności wydania. Na uzyskanie statusu uchodźcy na terytorium RP jako na przesłankę stwierdzenia niedopuszczalności wydania wskazał z kolei Sąd Okręgowy w Warszawie w postanowieniu z dnia 3 lipca 2013 r. (sygn. akt VIII Kop 84/13).

Okoliczność nadania statusu uchodźcy w oparciu o Konwencję Genewską jako przesłanki przeciwko wydaniu uchodźcy do jego kraju pochodzenia znajduje także podstawę w prawie UE. Karta praw podstawowych UE w Artykule 18 stanowi, że państwa członkowskie UE gwarantują prawo do azylu z poszanowaniem zasad Konwencji genewskiej z 28 lipca 1951 roku i Protokołu z 31 stycznia 1967 roku dotyczących statusu uchodźców oraz zgodnie z Traktatem o Unii Europejskiej i Traktatem o funkcjonowaniu Unii Europejskiej. Należy stwierdzić, że „azyl” w rozumieniu Karty praw podstawowych oznacza status uchodźcy regulowany w Dziale II ustawy z 13 czerwca 2003 r. o udzielaniu cudzoziemcom ochrony na terytorium RP (Dz. U. z 2012 r. poz. 680 z późn. zm.) nie zaś azyl w rozumieniu art. 604 § 1 pkt 1 Kodeksu postępowania karnego, który jest instytucją prawa polskiego i jest regulowany przepisami Działu III, Rozdziału 1 ustawy o udzielaniu cudzoziemcom ochrony na terytorium RP. Jak wspomniano wyżej, jednym z uprawnień wynikających z posiadania statusu uchodźcy jest zasada *non-refoulement* przewidziana w art. 33 ust. 1 Konwencji Genewskiej, rozumiana jako zakaz wydalania lub zwracania uchodźców do granic terytoriów, na których ich życie lub wolność byłyby zagrożone. Zasada ta ma charakter bezwzględny.

Karta praw podstawowych UE w art. 51 ust. 1 stanowi, że jej postanowienia mają zastosowanie do Państw Członkowskich wyłącznie w zakresie, w jakim stosują one prawo Unii. Należy stwierdzić, że kwestia udzielania statusu uchodźcy i korzystania z uprawnień związanych ze statusem uchodźcy jest regulowana prawem UE. Artykuł 21 ust. 1 Dyrektywy

Parlamentu Europejskiego i Rady 2011/95/UE z dnia 13 grudnia 2011 r. w sprawie norm dotyczących kwalifikowania obywateli państw trzecich lub bezpaństwowców jako beneficjentów ochrony międzynarodowej, jednolitego statusu uchodźców lub osób kwalifikujących się do otrzymania ochrony uzupełniającej oraz zakresu udzielanej ochrony (wersja przekształcona) stanowi, że państwa członkowskie, zgodnie ze swoimi zobowiązaniami międzynarodowymi, przestrzegają zasady *non-refoulement*.

Należy również wskazać, że zgodnie z orzecznictwem Europejskiego Trybunału Praw Człowieka nadanie skarżącemu statusu uchodźcy w państwach europejskich stanowi ważny czynnik, który powinien zostać wzięty pod uwagę w sprawie ekstradycji. Udzielenie skarżącemu ochrony międzynarodowej stanowi punkt wstępny analizy jego aktualnej sytuacji (wyrok w sprawie M.G. przeciwko Bułgarii z 25 marca 2014 r. sprawa nr 59297/12).

III. Sytuacja praw człowieka w Federacji Rosyjskiej

1. Funkcjonowanie wymiaru sprawiedliwości i prawo do rzetelnego procesu w Federacji Rosyjskiej

W raporcie Departamentu Stanu USA o przestrzeganiu praw człowieka na świecie w 2015 r.¹ podkreślono, że pomimo, iż według rosyjskiego prawa władza sądownicza jest niezależna, to jednak sędziowie pozostają pod wpływem władzy wykonawczej, wojska i służb bezpieczeństwa. Przejawia się to w szczególności w sprawach ważnych lub politycznych. Ponadto według powołanego raportu sędziowie rutynowo otrzymują wskazówki od swoich zwierzchników na temat wyroku, jaki ma zostać wydany w konkretnych sprawach. Prezydencka Rada do Spraw Rozwoju Społeczeństwa Obywatelskiego i Praw Człowieka (organ doradczy przy Prezydencie Federacji Rosyjskiej) informowała w 2013 r., że „[w] praktyce [sędziowie] nie są niezawisli. Jeśli sędzia się nie zgadza z żądaniem wydania określonego wyroku, wówczas może on zostać złożony z urzędu i nie ma szans na obronę swoich praw”.

¹ United States Department of State, *Country Reports on Human Rights Practices for 2015 – Russian Federation*, raport dostępny na stronie: <http://www.state.gov/j/drl/rls/hrrpt/humanrightsreport/index.htm?year=2015&dliid=252893>

Departament Stanu USA powołuje się na raport rosyjskiego Rzecznika Praw Obywatelskich w którym podano, że w 2014 r. otrzymał on 59 100 skarg (wzrost o 43 procent w stosunku do 2013 r.) i że największa ich ilość (32 procent) dotyczyła naruszeń prawa przez organy państwa podczas postępowania karnego.

Amnesty International w Raporcie Rocznym za rok 2015/2016 stwierdziła, że szereg ważnych procesów sądowych ujawniło głęboko zakorzenione i powszechne wady rosyjskiego wymiaru sprawiedliwości w sprawach karnych, w szczególności brak równości stron, stosowanie tortur i znęcanie się w czasie śledztw, jak również branie pod uwagę dowodów uzyskanych za pomocą tortur, wykorzystywanie świadków nieujawnionych i innych tajnych dowodów, których obrona nie może podważyć. Problem stanowi również realizacja prawa do bycia reprezentowanym przez wybranego prawnika. W raporcie wskazano również, że mniej niż 0,5 procenta spraw kończy się uniewinnieniem.²

Komisarz ds. Praw Człowieka Rady Europy w swoim raporcie z kwietnia 2013 roku z wizyty w Federacji Rosyjskiej stwierdził, że system wymiaru sprawiedliwości w sprawach karnych charakteryzuje się brakiem równowagi pomiędzy obroną a oskarżeniem.³ W raporcie tym stwierdzono, że rosyjscy sędziowie nie są postrzegani jako niezawisli i bezstronni. Zdaniem Komisarza Rady Europy sędziowie częściej postrzegają swoją rolę jako obrońców interesów państwa, niż praw indywidualnych osób. Komisarz Rady Europy wskazał na szereg systemowych ograniczeń niezawisłości sędziów, takich jak rola prezesów sądów, nieprzejrzysty system nominacji sędziowskich czy rola prokuratury w systemie wymiaru sprawiedliwości w sprawach karnych.

Komisarz Rady Europy stwierdził, że prezesi sądów przydzielają sędziom sprawy wedle własnej oceny, natomiast w tej mierze powinni kierować się pewnymi kryteriami, takimi jak: skomplikowanie sprawy, obciążenie pracą i kwalifikacje poszczególnych sędziów oraz konieczność zachowania biegnących terminów. Zdaniem Komisarza Rady Europy taka sytuacja stanowi pole do nadużyć, na przykład konkretnemu sędziemu może zostać przydzielone tyle spraw, że nie będzie on w stanie ich terminowo załatwić, co może spowodować pociągnięcie go do odpowiedzialności dyscyplinarnej.

² <https://www.amnesty.org/en/countries/europe-and-central-asia/russian-federation/report-russian-federation/>

³ *Report by Nils Muižnieks, Commissioner for Human Rights of the Council of Europe. Following his visit to the Russian Federation from 3 to 12 April 2013*, raport dostępny na stronie: <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=2113397>

Komisarz wskazał również, że brak jest jasnych kryteriów, na podstawie których wszczynane są sprawy dyscyplinarne przeciwko sędziom. Szczególnie niejasna jest przesłanka „działania mogącego podważyć autorytet władzy sądowniczej”. Możliwość skorzystania z niej była wykorzystywana do wywierania nacisków na sędziów. Zdarzały się przypadki, że sędziowie rezygnowali z pełnienia funkcji będąc zagrożonymi postępowaniem dyscyplinarnym. W raporcie Komisarza Rady Europy wskazano, że nominacje sędziowskie są dokonywane przez komisje kwalifikacyjne złożone z doświadczonych sędziów i ekspertów. Jednak kluczową rolę w nominowaniu sędziów odgrywa Prezydent, który może bez uzasadnienia odmówić dokonania nominacji. Zdaniem Komisarza taka procedura nominacji sędziowskich jest nieprzejrzysta. Komisarz wskazał również na to, że w Rosji tradycyjnie oczekuje się od sądów karnych, że będą wydawać wyroki skazujące. Uniewinnienie jest postrzegane jako porażka wymiaru sprawiedliwości i rzadko ma miejsce.

Komisarz wskazał również, że nie są odosobnione przypadki, gdy prezesi sądów nieformalnie instruowali sędziów co do treści rozstrzygnięcia. Komisarz powołał się w m.in. na wyrok Europejskiego Trybunału Praw Człowieka (ETPC) w sprawie Baturlova przeciwko Rosji z 19 kwietnia 2011 r., w którym orzekł on o naruszeniu prawa do sądu w ten sposób, że prezes sądu okręgowego poinstruował sąd niższej instancji co do treści rozstrzygnięcia w konkretnej sprawie. W wyroku w sprawie Kudeshkina przeciwko Rosji z 26 lutego 2009 r. ETPC orzekł o naruszeniu Konwencji wobec sędzi, która została usunięta z urzędu po tym, gdy odmówiła uwzględnienia wniosku prokuratora i publicznie skrytykowała naciski, jakie były na nią wywierane w celu wydania konkretnego rozstrzygnięcia w rozpoznawanej przez nią sprawie. W wyroku z 18 maja 2010 r. w sprawie Ozerov przeciwko Rosji ETPC orzekł o naruszeniu Konwencji w sytuacji, gdy pod nieobecność prokuratora, sąd *de facto* przejął jego rolę w sprawie.

W raporcie Specjalnego Sprawozdawcy ONZ do spraw niezależności sędziów i prawników z misji do Federacji Rosyjskiej z kwietnia 2014 r.⁴ stwierdzono, że w czasie wizyty sprawozdawca otrzymał wiele doniesień o bezpośrednich i pośrednich groźbach kierowanych do sędziów. Specjalny Sprawozdawca wyraził niepokój w związku z licznymi informacjami

⁴ Human Rights Council, Report of the Special Rapporteur on the independence of judges and lawyers, Gabriela Knaul, Addendum, Mission to the Russian Federation, 30 kwietnia 2014, raport dostępny na stronie: www.ohchr.org/EN/HRBodies/HRC/RegularSessions/Session26/Documents/A_HRC_26_32_Add.1_ENG.DOC

o tym, że władze państwowe oraz osoby prywatne starały się przejąć kontrolę nad systemem sądowym poprzez tzw. „telefoniczną sprawiedliwość”. Wiele osób, z którymi rozmawiał Specjalny Sprawozdawca mówiło, że wpływ ze strony władzy wykonawczej i wpływowych osób na władzę sądową jest wciąż zakorzeniony w Rosji. W raporcie wskazano również, że w niektórych regionach, w szczególności w małych miejscowościach oraz w tych oddalonych od centrum sędziowie pozostają w bliskich stosunkach z przedstawicielami władzy wykonawczej i z prokuratorami.

Specjalny Sprawozdawca jest również zaniepokojony tym, że obecny mechanizm nominacji sędziów wystawia ich na naciski polityczne. Pomimo iż prawo przewiduje jasne kryteria, które muszą być spełnione, aby zostać sędzią, to jednak Specjalny Sprawozdawca ONZ był informowany, że w praktyce obowiązkowe egzaminy nie są przejrzyste ani anonimowe. Specjalny Sprawozdawca wyraził zaniepokojenie, że prezesi sądów mogą manipulować egzaminami tak, aby przydzielić konkretną osobę na wakat sędziowski. Jest również ryzyko, że nowo wybrani sędziowie mogą czuć się dłużni wobec prezesa sądu. Specjalny Sprawozdawca ONZ otrzymał również informacje o braku odpowiednich procedur przydzielania spraw poszczególnym sędziom. W sądach powszechnych prezes sądu przydziela sprawy sędziom, co powoduje niepokój, gdyż brakuje właściwej i przejrzystej procedury przyznawania spraw. Niepokój budzi fakt, że prezes sądu może wykorzystać możliwość przydzielania spraw jako instrument nagradzania lub karania sędziów oraz przydzielać ważne sprawy sędziom, na których można łatwiej wywrzeć presję.

W raporcie Specjalnego Sprawozdawcy ONZ stwierdzono również, że obrońcy nie mają takiego samego dostępu do materiałów sprawy jak oskarżyciele. W wielu przypadkach obrońcy mają bardzo krótki czas na zapoznanie się z dowodami posiadanymi przez prokuraturę. W takiej sytuacji jest bardzo trudno dobrze przygotować się do sprawy i odpowiednio reprezentować oskarżonych. Ponadto Specjalny Sprawozdawca ONZ wskazuje na powszechne postrzeganie, że obrońcy nie mają możliwości odpowiedniego działania w postępowaniu sądowym. Zgodnie z rosyjskim kodeksem postępowania karnego obrońca ma prawo zbierania dokumentów i dowodów oraz prowadzenia czegoś na kształt równoległego śledztwa, ale w praktyce może on korzystać jedynie z informacji, które uzyska od śledczych lub od prokuratora. Śledczy niechętnie przedstawiają w sądzie dowody wskazujące na niewinność oskarżonego, a bez ich zgody dowód nie może być przeprowadzony w sądzie.

2. Stosowanie tortur i innych form okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania

W powołanym wyżej raporcie Departamentu Stanu USA o przestrzeganiu praw człowieka na świecie w 2015 r. wskazano, że pomimo konstytucyjnego zakazu tortur pojawiało się wiele wiarygodnych doniesień wskazujących na to, że funkcjonariusze państwowi stosowali tortury, znęcali się i stosowali przemoc w celu wydobycia zeznań od podejrzanych, a także że generalnie nie są oni pociągani do odpowiedzialności za takie działania. Jeśli funkcjonariuszom stawiane są zarzuty wówczas zazwyczaj dotyczą one napaści lub przekroczenia uprawnień. Według lokalnych obrońców praw człowieka sędziowie często traktują takie działania jako nadużycie uprawnień, a nie tortury.

Według raportu Departamentu Stanu USA zjawisko fizycznego znęcania się nad podejrzаныmi przez policjantów ma charakter systemowy i dochodzi do niego w ciągu pierwszych dni pozbawienia wolności. Na podstawie raportów organizacji pozarządowych i byłych funkcjonariuszy policji wskazano, że policjanci najczęściej stosują elektrowstrząsy, duszenie, rozciąganie lub naciskanie stawów i ścięgien, jako że te metody są postrzegane jako pozostawiające mniej widocznych śladów. W raporcie stwierdzono również, że na Kaukazie Północnym lokalne i federalne służby bezpieczeństwa prawdopodobnie stosują tortury.

W informacji przygotowanej przez Komitet Praw Człowieka ONZ na potrzeby Powszechnego Przeglądu Okresowego Praw Człowieka, który w stosunku do Federacji Rosyjskiej został przeprowadzony w kwietniu 2013 roku⁵, powołano się na raport Komitetu Przeciwko Torturom ONZ (CAT), w którym stwierdzono, że w Federacji Rosyjskiej stosuje się tortury w celu uzyskania zeznań. Ponadto władze nie podejmują właściwych starań, aby przeprowadzać efektywne i niezależne śledztwa w sprawie stosowania tortur lub niehumanitarnego traktowania. e. Komitet wyraził zaniepokojenie stanowiskiem władz rosyjskich, które twierdzą, że to zjawisko nie jest w Rosji powszechne. Komitet zauważa jednak, że znany jest szereg

⁵ Human Rights Council, *Compilation prepared by the Office of the High Commissioner for Human Rights in accordance with paragraph 5 of the annex to Human Rights Council resolution 16/21*, dokument dostępny na stronie: http://ap.ohchr.org/documents/alldocs.aspx?doc_id=21360

przypadków stosowania tortur, np. wobec Pawła Drozdowa czy Siergieja Nazarowa, którzy w konsekwencji stosowania tortur zmarli.⁶

Także w raporcie Komitetu Praw Człowieka ONZ z kwietnia 2015 r. wyrażono zaniepokojenie informacjami, że tortury i znęcanie się, w tym również w celu wymuszenia zeznań wciąż są powszechnie stosowane w Federacji Rosyjskiej.⁷

3. Warunki panujące w więzieniach, aresztach śledczych i innych placówkach penitencjarnych w Federacji Rosyjskiej

Według Raportu Departamentu Stanu USA o przestrzeganiu praw człowieka w 2015 r. warunki w poszczególnych jednostkach penitencjarnych w Federacji Rosyjskiej różnią się między sobą, ale czasami są ciężkie i zagrażające życiu. Osoby osadzone mają ograniczony dostęp do opieki zdrowotnej, brakuje żywności, powszechna jest przemoc ze strony strażników oraz pomiędzy osadzonymi.

Raport wskazuje, że poważny problem w jednostkach penitencjarnych w Federacji Rosyjskiej stanowi przeludnienie, nawet pomimo amnestii jaka miała miejsce w maju 2015 r. Raport Departamentu Stanu USA powołuje się na wypowiedź członka prezydenckiej Rady Praw Człowieka Andrieja Babuszkina z października 2015 r. który stwierdził, że osadzeni mają zapewnioną znacznie mniejszą powierzchnię niż ustawowe minimum, zwłaszcza w więzieniach w większych miastach.

Raport Departamentu Stanu USA wskazuje, że poziom opieki zdrowotnej, wyżywienia, wentylacji i stanu sanitarnego różnią się pomiędzy poszczególnymi rosyjskimi jednostkami penitencjarnymi, ale generalnie jest on niski. Woda pitna czasami jest racjonowana, brak jest też wystarczającego dostępu do opieki zdrowotnej na odpowiednim poziomie.

⁶ Committee against Torture, *Concluding observations on the fifth periodic report of the Russian Federation, adopted by the Committee at its forty-ninth session (29 October-23 November 2012)*, 11 grudnia 2012 r. dokument dostępny na stronie:
http://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CAT%2fC%2fRUS%2fCO%2f5&Lang=en

⁷ Human Rights Committee, 28 April 2015, *Concluding observations on the seventh periodic report of the Russian Federation*, dokument dostępny na stronie:
http://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CCPR/C/RUS/CO/7&Lang=En

Poważny problem stanowi również gruźlica i zakażenia wirusem HIV. Federalna Służba Penitencyjna poinformowała, że niemal 4 procent osadzonych choruje na gruźlicę, podczas gdy ilość osób zakażonych wirusem HIV wzrosła o 6 procent w stosunku do 2014 r.

Raport Departamentu Stanu USA wskazuje na doniesienia, że personel więzień znęca się nad osadzonymi. W maju 2015 r. duża liczba więźniów podcięła sobie przedramienia i odmówiła pomocy medycznej w proteście przeciwko fizycznemu znęcaniu się przez personel więzienia w kolonii karnej w obwodzie amurskim. Problem stanowią także prześladowania ze strony współwięźniów. Czasami administracja więzienna zachęca więźniów do znęcania się nad konkretnymi więźniami. Wśród więźniów istnieje system kastowy, w którym takie osoby jak informatorzy, homoseksualiści, gwałciciele, osoby zgwałcone w więzieniu i skazane za przestępstwa pedofilskie są traktowane jako „nietykalni” (najniższa kasta). Władze więzienne zapewniają im niewielką lub wręcz żadną ochronę przed przemocą ze strony współosadzonych.

Według Raportu Departamentu Stanu w Federacji Rosyjskiej nie ma specjalnej instytucji zajmującej się prawami osób pozbawionych wolności. Osadzeni mogą składać skargi do publicznych komisji nadzoru lub do biura Rzecznika Praw Obywatelskich, jednak obawiają się, że władze będą się za to na nich mścić. Działacze na rzecz reformy więziennictwa w Rosji twierdzą, że tylko więźniowie, którzy nie mają żadnej innej możliwości ryzykują konsekwencjami złożenia skargi.

Prawo dotyczące publicznego nadzoru nad miejscami pozbawienia wolności pozwala członkom komisji na wizytowanie jednostek penitencjarnych. Władze poszczególnych jednostek penitencjarnych zezwalają komisjom na regularne wizytacje. W dostępnych raportach zostały jednak opisane przypadki, w których administracja jednostki penitencjarnej, powołując się na panującą w niej chorobę lub niebezpieczeństwo, odmawiały komisjom wstępu. Przepisy prawa rosyjskiego przewidują, że rekomendacje komisji nie są wiążące i nie precyzują, jakie działania powinny zostać podjęte w oparciu o rekomendacje komisji.

W listopadzie 2014 r. w skład komisji nadzoru publicznego powołano nowych członków, ale procedury wyboru i wyznaczania na te stanowiska spowodowały, że w ich skład weszło niewielu obrońców praw człowieka, co zmniejszyło skuteczność komisji w wielu regionach. W tym samym czasie władze zwiększyły w komisjach ilość byłych żołnierzy, policjantów

i pracowników więzień, przez co znalazły się one pod kontrolą służb państwowych. Według aktywistów i lokalnych dziennikarzy stopień niezależności komisji nadzoru różni się w zależności od regionu. Na przykład w listopadzie 2013 r. po wyborze nowych członków komisji nadzoru publicznego w Moskwie, większość jej członków stanowili byli funkcjonariusze służb bezpieczeństwa i byli pracownicy więzień, a nie obrońcy praw człowieka, którzy tradycyjnie stanowili większość członków komisji.

We wspomnianym raporcie z kwietnia 2013 r. Komisarz ds. Praw Człowieka Rady Europy wskazał na liczne wyroki, w których Europejski Trybunał Praw Człowieka stwierdził, że ze względu m.in. na poważne przeludnienie, brak właściwej opieki zdrowotnej czy brak odpowiednich warunków sanitarnych, warunki w rosyjskich jednostkach penitencjarnych są poniżające i stanowią naruszenie art. 3 Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności. Do dnia wydania raportu ETPC wydał ok. 90 takich wyroków.

Europejski Trybunał Praw Człowieka w pilotażowym wyroku z 10 kwietnia 2012 r. w sprawie Ananyev i inni przeciwko Federacji Rosyjskiej orzekł, że władze naruszyły artykuły 3 (zakaz tortur i niehumanitarnego traktowania) i 13 (dostęp do skutecznego środka prawnego) Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności (EKPC). ETPC stwierdził, że zła sytuacja w aresztach śledczych ma charakter systemowy. Trybunał wskazał, że sytuacja ta powoduje, że od 2002 r. orzekł on w licznych sprawach przeciwko Rosji o naruszeniu art. 3 oraz art. 13 EKPC. W wyroku ETPC wskazał na następujące naruszenia stanowiące niehumanitarnie i poniżające traktowanie: brak odpowiedniej powierzchni w celach, brak miejsc do spania, nieuzasadnione ograniczenia w dostępie do świeżego powietrza i światła naturalnego oraz brak prywatności w trakcie korzystania z urządzeń sanitarnych. ETPC stwierdził, że nie są to pojedyncze przypadki, ale powszechnie występujący problem wynikający z wadliwego systemu penitencjarnego oraz braku środków prawnych i administracyjnych, które mogłyby zostać zastosowane w takich sytuacjach. ETPC wskazał również na niewystarczający poziom opieki medycznej w więzieniach oraz jego niedofinansowanie. Warunki te, zdaniem ETPC, naruszały zasadę wolności od tortur lub innego poniżającego albo niehumanitarnego traktowania. Ponadto w wyroku wskazano, że problem o charakterze systemowym stanowi brak skutecznych środków prawnych umożliwiających składanie skarg na złe warunki w miejscach pozbawienia wolności.

III. Podsumowanie

Jak wskazano powyżej, zdaniem HFPC sam fakt nadania panu [redacted] statusu uchodźcy przez polskie władze powinien stanowić przyczynę odmowy wydania go władzom jego kraju pochodzenia, ze względu za zasadę *non-refoulement* zawartą w Konwencji Genewskiej z 1951 r.

Helsińska Fundacja Praw Człowieka stoi również na stanowisku, że istnieje uzasadniona obawa, że w przypadku wydania ściganego władzom Federacji Rosyjskiej dojdzie do naruszenia jego praw i wolności m.in. poprzez narażenie go na tortury oraz okrutne, niehumanitarne lub poniżające traktowanie podczas śledztwa, poprzez osadzenie go w warunkach naruszających prawa człowieka oraz poprzez nie zapewnienie mu rzetelnego procesu.

Zgodnie z orzecznictwem wydanie osoby ściganej w sytuacji istnienia prawdopodobieństwa poddania jej w kraju wzywającym torturom lub niehumanitarnemu albo poniżającemu traktowaniu lub karaniu w rozumieniu art. 3 EKPC, jest prawnie niedopuszczalne (postanowienie SN z dnia 26 sierpnia 1998 r., sygn. akt IV KKN 330/98). Prawniedopuszczalne jest również wydanie osoby, wobec której istnieje prawdopodobieństwo naruszenia prawa do rzetelnego procesu (m.in. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 15 października 2002 r., sygn. akt V KK 140/02, postanowienie Sądu Apelacyjnego w Katowicach z dnia 4 lipca 2012 r. II AKz 373/12).

Z ww. informacji dotyczących sytuacji praw człowieka w Federacji Rosyjskiej, potwierdzonych w wyroku ETPC w sprawie *Ananayev p. Rosji*, wynika, że złe warunki panujące w rosyjskich jednostkach penitencjarnych, które stanowią naruszenie art. 3 EKPC, mają charakter systemowy, a zatem mogą dotyczyć każdej osoby umieszczonej w takiej jednostce. W niniejszej sprawie wobec Pana [redacted], jako osoby, która po wydaniu władzom rosyjskim, może zostać umieszczona w areszcie śledczym, zachodzi prawdopodobieństwo naruszenia wobec niego zakazu stosowania okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania zawartego w art. 3 EKPC oraz w art. 55 ust. 4 Konstytucji RP. Ponadto zachodzi również prawdopodobieństwo, że w przypadku wydania Pana [redacted] władzom Federacji Rosyjskiej może dojść do naruszenia jego prawa do rzetelnego procesu zawartego w art. 6 EKPC.

Z treści wniosku o wydanie wyniku, że władze Federacji Rosyjskiej udzieliły gwarancji, że w przypadku wydania ściganego, jego prawa nie zostaną naruszone. Należy jednak stwierdzić, że zgodnie z orzecznictwem Europejskiego Trybunału Praw Człowieka, takie gwarancje nie są same w sobie wystarczające do zapewnienia, że w przypadku ekstradycji rzeczywiście nie dojdzie do naruszenia praw ściganego. Wiarygodność takich gwarancji powinna być badana każdorazowo w indywidualnej sprawie i władze krajowe powinny sprawdzić, jak wygląda praktyka państwa w zakresie przestrzegania praw człowieka powołanych w gwarancjach (m.in. wyrok Wielkiej Izby ETPC z 28 lutego 2008 r. w sprawie Saadi przeciwko Włochom, skarga nr 37201/06, § 148). Ze wskazanych wyżej informacji wynika, że naruszenia praw człowieka wobec osób osadzonych w Rosji mają charakter powszechny, co poddaje w wątpliwość wiarygodność przekazanych przez władze rosyjskie gwarancji.

Ponadto w niniejszej sprawie, zastosowanie może znaleźć art. 604 § 2 Kodeksu postępowania karnego, który stanowi, że wydania ściganego można odmówić w szczególności, jeżeli osoba, której wniosek dotyczy, ma w Rzeczypospolitej Polskiej stałe miejsce zamieszkania. Jak wskazano wyżej, Wojewoda Mazowiecki udzielił ściganemu zezwolenia na pobyt stały, co oznacza, iż prawo pobytu na terytorium Polski zostało udzielone ściganemu na czas nieoznaczony (art. 195 ust. 1 ustawy z dnia 12 grudnia 2013 r. o cudzoziemcach, Dz. U. z 2013 poz. 1650 z późn. zm.). Biorąc pod uwagę fakt, iż skarżący mieszka w Polsce od ponad 10 lat należy stwierdzić, iż ma on w Polsce stałe miejsce zamieszkania. Co prawda w doktrynie i orzecznictwie wskazuje się, że fakultatywne przeszkody ekstradycyjne nie są skierowane do sądu, a wyłącznie do Ministra Sprawiedliwości, który podejmuje ostateczną decyzję w przedmiocie wydania, jednak zdaniem HFPC w niniejszej opinii należało także zwrócić uwagę na ten aspekt sprawy.

Zdaniem HFPC, należy również wziąć pod uwagę fakt, iż w Polsce, na podstawie decyzji Wojewody Mazowieckiego o udzieleniu zezwolenia na pobyt stały na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, przebywa również rodzina ściganego: żona (decyzja z 5 listopada 2015 r., nr _____) oraz małoletnie dzieci _____ a (decyzja z 5 listopada 2015 r. nr _____), _____ (decyzja z 5 listopada 2015 r. nr _____) i _____ (decyzja z 5 listopada 2015 r. nr _____). W związku z powyższym ewentualne wydanie Pana _____ władzom Federacji Rosyjskiej spowodowałoby rozerwanie więzów łączących go z rodziną i ingerencję w jego prawo do ochrony życia rodzinnego opisanego w

art. 47 Konstytucji RP i art. 8 ust. 1 Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności.

W związku z powyższym, zdaniem Helsińskiej Fundacji Praw Człowieka władze polskie na podstawie art. 3, art. 6 ust. 1 i art. 8 ust. 1 Europejskiej konwencji o ochronie praw człowieka oraz art. 55 ust. 4 Konstytucji RP powinny odmówić wydania Pana X władzom Federacji Rosyjskiej.

W imieniu Zarządu Helsińskiej Fundacji Praw Człowieka:

Helńska Fundacja Praw Człowieka
PREZES ZARZĄDU
Danuta Przywara
Danuta Przywara

Osoba odpowiedzialna za prowadzenie sprawy z ramienia HFPC:

Jacek Białas

Program Pomocy Prawnej dla Uchodźców i Migrantów

tel.: 22-5564466

fax.: 22-5564450

email: j.bialas@hfhr.org.pl